УДК 378-044.247(477:4)
ББК 74.58(4Укр)+74.58(4)
В 55

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол № 7 від 15 березня 2015 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології (Україна – Франція)

Редакційна колегія випуску:
Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Вашуленко М.С., Бех І.Д., Калмикова П.О.

Відповідальний редактор випуску:
Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 36, Том VIII (68) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2016. – 620 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnitsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 1 to Vol. 36, Volume VIII (68): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2016. - 620 p.

Збірник затверджено постановою Президії ВАК України
з психологічних та філософських наук від 14.04.2010 №1-05/3,
з педагогічних наук від 06.10.2010 №3-05/6.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору.
Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищої освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-18-7
ISBN 978-966-2760-29-3

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2016 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2016 р.
© Міжнародна Експертна Агенція "Консалтинг і Тренінг, 2016 р.
© Видавництво "Гнозис", 2016 р.

HIGHER EDUCATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTEGRATION TO EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

BBK 74.58
G 94
The journal of humanities of the SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»: collection of scientific works. - Pereyaslav-Khmelnytskyi, 2015.
Ed. 36. - 303 p.

Collection of scientific works was founded in 2000.
Founders:
Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda
State registration certificate KB №16427-4899p from April 20. 01. 2010.
The collection was approved by resolution of the presidium of HAC of Ukraine
in psychological and philosophic sciences from 14.04.2010 №1-05/3,
pedagogical sciences from 06.10.2010 №3-05/6.

CHIEF EDITOR:

KOTSUR V. P., Doctor of History, Professor, Member of the NAPS of Ukraine.

EDITORIAL BOARD:

PEDAGOGY: VASHULENKO M. S., Doctor of Pedagogy, Professor, Member of the NAPS of Ukraine; **VOLKOV L. V.**, Doctor of Pedagogy, Professor; **DOBROSKOK I. I.**, Doctor of Pedagogy, Professor; **NIKITCHYNA S.O.**, Doctor of Pedagogy, Professor; **TOKMAN H. L.**, Doctor of Pedagogy, Professor; **SHAPRAN O. I.**, Doctor of Pedagogy, Professor.

PSYCHOLOGY: BULAKH I. S., Doctor of Psychology, Professor; **KORNIYAKA O. M.**, Doctor of Psychology, Professor; **KALMYKOVA L. O.**, Doctor of Psychology, Professor; **KUZMENKO V. U.**, Doctor of Psychology, Professor; **MANOHA I. P.**, Doctor of Psychology, Professor; **TATENKO V. A.**, Doctor of Psychology, Professor, Associate Member of the NAPS of Ukraine.

PHILOSOPHY: ANDRUSCHENKO V. P., Doctor of Philosophy, Professor, Member of the NAPS of Ukraine, Member of the National Academy of Sciences of Ukraine; **BAZALUK O. O.**, Doctor of Philosophy, Associate Professor; **KINTSANS V. P.**, Doctor of Philosophy, Professor of the University of Latvia (Latvia); **KOTSUR N. I.**, Doctor of History, Professor; **RYK S. M.**, Ph. D., Associate Professor (Deputy Editor); **STADNYK M. M.**, Doctor of Philosophy, Professor; **STOHNIY I. P.**, Doctor of Philosophy, Professor; **YAROSHOVETS V.I.**, Doctor of Philosophy, Professor; **KOZHUKHOVSKA L. P.**, Ph. D. of Pedagogy, Associate Professor (Executive Secretary).

REVIEWERS: Levshin M. M., Ph.D. of Pedagogy, Professor; **Tkachuk T. A.**, Doctor of Psychology, Professor; **Marchenko O. V.**, Doctor of Philosophy, Professor.

Recommended by the Academic Council of the SHEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda» (proceedings № 7 from March 15, 2015)

Authors are responsible for the content, author's position, accuracy of facts and quotes set out in the article.

ISBN 978-617-7009-28-2
ISSN 2308-5126

PEREYASLAV-KHMELNYTSKYI SPU
NAMED AFTER HRYHORIY SKOVORODA, 2015.

ТЕМАТИЧНИЙ ВИПУСК

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Додаток 1 до Вип. 36, Том VIII (68), 2016 р.

Тематичні рубрики випуску:

Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні засоби реалізації в Україні, Європі та світі

Філософія та психологія освіти

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

Послідовність загальної середньої та вищої освіти як європейський стандарт

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

Освіта. Культура. Глобалізація: виклики сьогодення

Інтеграційний потенціал сучасної освіти: геополітичні, ринкові та екзистенційні важелі впливу

Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти

в Україні, Європі та світі

Управління якістю освіти: стандартизація та інноваційність

Моніторинг якості освіти: засоби, технології та перспективи

Сучасний освітній менеджмент: економічні, організаційні та психологічні засоби реалізації в Україні, Європі та світі

Філософія та психологія освіти

Послідовність загальної середньої та вищої освіти

як європейський стандарт

Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

The Bologna process and prospects of higher education

in Ukraine, Europe and the world

Management for the quality of education: experience and innovations

Monitoring the quality of education: tools and technologies

Modern means of training and education:

problems of implementation and standardization

Philosophy and Psychology of Education

The sequence of secondary and higher education as a European standard

Modern educational management: economic, organizational and psychological means implementation in Ukraine, Europe and the world

Psychological, educational and organizational conditions for the implementation of European standards of higher education in Ukraine, Europe and the world

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

ЗМІСТ

1. Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні

АДИРХАЄВ С.Г., Загальна характеристика організаційно-методичних підходів до фізичного виховання студентів з обмеженими можливостями здоров'я в умовах інклюзивної освіти 8

АНІСКЕВИЧ С.В., Оптимізована система оздоровчої і професійної підготовки фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах 20

БОЙКО Г.А., Методичні передумови формування німецькомовної професійно орієнтованої читацької компетентності у майбутніх інженерів-технологів 29

ВАРЯНКО Т.В., ІВАНЧЕНКО Л.М., Підвищення інформаційної культури студентів І-ІІ курсів з іноземної мови 39

ГОЛОВЧЕНКО О.В., ГРУША М.М., Проблеми адаптації іноземних студентів і формування позитивної мотивації до вивчення біології 48

ГУМЕННА І.Р., Педагогічні умови та модель підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації 61

ДЕРЕВ'ЯНКО Т.Є., Експериментальна перевірка педагогічних умов формування дослідницької культури вчителів 70

ДЕРКАЧ Ю.Я., Інтегративний підхід до методів навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах 81

ЖАРИКОВА С.Б., Особеннности потребности в личностно-профессиональном самосовершенствовании у студентов технических специальностей 91

ISAIENKO S., KUSHMAR L., Professional culture formation of students: negative factors to be eliminated 102

КИРПА А.В., Результати проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту в умовах діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу 112

КЛЕПАР М.В., Проблема формування музичних здібностей дітей у зарубіжній педагогічній думці першої половини XX століття 122

КОВАЛЕНКО О.О., Дистанційне навчання як педагогічна технологія у вивченні іноземних мов 130

КОНДРАТЕНКО О.О., Модель культури ділового спілкування майбутніх фармацевтів: перцептивно-когнітивний компонент 138

КОНОПЛЯНИК Л.М., Підготовка майбутніх інженерів до усних презентацій 147

КОПИЛОВА С.В., Теоретичні основи управління у професійній підготовці магістрів соціальної роботи 157

КУХТЯК О.Я., ШВАЙ Р.І., Формування досвіду професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін 167

ЛУК'ЯНЕНКО В.В., ЗЕЛІНСЬКА Т.М., Психологічні особливості соціальної компетентності студентів ВНЗ 177

ЛЯШКЕВИЧ А.І., Самоменеджмент психофізичного стану моряка як педагогічна проблема 187

МАЗАНЕНКО О.М., До питання творчої обдарованості студентської молоді 199

МАРУНЕНКО І.М., ЛЕХОЛЕТОВА М.М., Здоров'язбережувальна діяльність педагогів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів України 209

МЕЛЕШКО І.В., До питання організації роботи над письмовим переказом студентів технічних спеціальностей 219

НОГІНСЬКА А.О., ФЕДОРОВА І.В., Формування етнокультурної компетентності у студентів-аграріїв 229

ПАЛАМАРЧУК О. М., Психологічні аспекти розвитку особистісного потенціалу майбутнього фахівця у контексті інтеграції до європейського освітнього простору 239

ПЕТРЕНКО В.О., Аксіологічна направленість професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів до професійної міжкультурної взаємодії 250

ПРОСВЄТОВ Ю.В., ГУСАРОВА А.Ю., ЛЕВІЧ А.В., СКОРОХОДОВА Н.О., БАСОВ П.В., ЯСИНСЬКИЙ Р.М., БАРІНОВ С.С., Методологічні аспекти додипломної та післядипломної медичної освіти у контексті сучасної стратегії боротьби з туберкульозом в Україні 262

ТРИГУБ І.П., Шлях стимулювання здобуття знань: мотивація студентів для підвищення ефективності успішної професійної підготовки студентів ВНЗ немовного профілю 272

ЧХАЛО О.М., Методика проведення лекцій курсу «Аналітична хімія» майбутнім провізорам з використанням інформаційних (мультимедійних) технологій навчання 281

ШВЕЦЬ Т., Формування толерантності як засіб профілактики міжетнічних конфліктів у студентському середовищі 290

ШЕБАНОВА В.І., Умови формування здоров'язбережувальної компетентності як базової основи культури харчової поведінки 304

ШЕЛЕГ Л.С., Професійно-психологічна освіта дорослих як засіб попередження розвитку психосоматичних розладів. ... 314

ШТИФУРАК В.Є., Тенденції професійної самореалізації сучасної студентської молоді в контексті превентивності ... 323

ЯКОВЛІВА О.П., ЯКОВЛІВ В.Л., Процес спілкування як умова розвитку комунікативних умінь майбутніх психологів ... 333

ЯРХО Т.О., Математична підготовка майбутніх фахівців технічного профілю в інтегрованому процесі фундаменталізації професійної технічної підготовки у ВНЗ ... 345

2. Філософія та психологія освіти

ГАУРЯК О., ПОГЛЯДИ Г. Ващенка на роль гри у фізичному розвитку дитини ... 355

ДАЦЕНКО Н., Про компетентнісну модель вальдорфського вчителя ... 366

РОЗМАН І.І., Вивчення історичного досвіду педагогічних набутків підкарпатської русі (1919-1938 рр.): Акмеологічний підхід до освіти ... 376

СУЛАЦКОВА О.Ф., Становлення екологічної освіти в україні як пріоритетного напрямку державної політики ... 385

ЧАГРАК Н.І., Феномен похилого віку в освітній геронтології США ... 398

ШЕХАВЦОВА С.О., Поняття „педагогічні умови" в контексті формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки ... 413

ЯКУБОВСЬКА Л.Г., Еволюція філософської думки та естетичних поглядів епохи відродження та просвітництва (XIV – поч. XIX ст.) У Європі ... 421

ЯСТРУБ О., Культура міжособистісної взаємодії: структурно-функціоналний аналіз ... 433

3. Послідовність загальної середньої та вищої освіти як європейський стандарт

ВАЛЬЧУК О.І., Професійне зростання вчителя англійської мови в умовах модернізації освіти в Україні ... 444

ДОВБНЯ С.О., Реалізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах України (друга половина XX століття) ... 456

ДУБРОВІНА І.В., Самоосвітня діяльність як пріоритетна складова професійного самовдосконалення вчителів музичного мистецтва ... 473

КОВАЛЬЧУК О.А., Педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя математики у позааудиторній навчально-виховній діяльності 485

КУЗНЕЦОВА Т.Г., АВДЄЄВА А.О., Формування самооцінки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку як засіб попередження девіантної поведінки ... 495

МАРТИНЕНКО І.В., Сучасні підходи до розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення в умовах дошкільного закладу 504

МАЧИНСЬКА Н.І., Довіра як необхідна умова педагогічної взаємодії педагогів-дошкільників з сім'єю: теоретичний аспект 511

МЕШКО Г.М., МЕШКО О.І., Зміст і напрями комплексної програми підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я 523

ОМЕЛЬЧЕНКО М.С., БАНЧЕНКО С.С., Дослідження соціального досвіду дошкільників з вадами інтелектуального розвитку засобами образотворчої діяльності ... 533

ОРАП М.О., Організація мовленнєвого досвіду дітей дошкільного віку 543

РОМАН Т.М., Реалізація педагогічних умов формування емоційно-вольової культури майбутніх учителів початкової школи у процесі психолого-педагогічної підготовки 553

ТЕЛИЧКО Н.В., Концепція формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів 563

ТЕПЛИЦЬКА А.О., Сутність і структура основ професіоналізму майбутнього вчителя математики 573

ШЕВЧУК М.А., Психологічні та психолофізіологічні особливості акробатів 6-7 років під час спортивного відбору до груп початкової підготовки 586

ШЕРУДИЛО А.В., Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку .. 596

ДОВБНЯ С.О.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач,
кафедра дитячої творчості,
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (друга половина XX століття)

Стаття присвячена проблемі ретроспективного аналізу реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку та узагальнення й поширення передового досвіду, що забезпечували організацію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі в дошкільних закладах України у другій половині XX століття. На основі аналізу визначено умови реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку радянського періоду (1958–1990 рр.), до яких відносимо: ідеологічні – розвиток ігрової діяльності дітей дошкільного віку відповідно до декларативних державних цінностей, змін у законодавстві та основних напрямів стратегії розвитку комуністичного суспільства; педагогічні – осмисленість педагогами-практиками сутності удосконалення форм і методів роботи з дітьми дошкільного віку в процесі організації ігрової діяльності; використання вихователями різних видів ігор – творчих та ігор з правилами.

Ключові слова: *організація ігрової діяльності, діти дошкільного віку, програмово-методичне забезпечення, передовий досвід.*

Статья посвящена проблеме реализации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста в дошкольных учреждениях Украины во второй половине XX века, обобщению передового опыта, обеспечивающих организацию игровой деятельности детей дошкольного возраста в учебно-воспитательном процессе

 © ДОВБНЯ С.О., 2016

УДК 37.7: (477.45)(09)(043.3)

дошкольного учреждения. По результатам ретроспективного анализа определены условия реализации программно-методического обеспечения игровой деятельности детей дошкольного возраста советского периода (1958-1990 гг.): идеологические - развитие игровой деятельности детей дошкольного возраста в соответствии с декларативных государственных ценностей, изменений в законодательстве и основных направлений стратегии развития коммунистического общества; педагогические - осмысленность педагогами-практиками сущности совершенствование форм и методов работы с детьми дошкольного возраста в процессе организации игровой деятельности; использование воспителями различных видов игр - творческих и игр с правилами.

Ключевые слова: *организация игровой деятельности, дети дошкольного возраста, программно-методическое обеспечение, передовой опыт.*

The article deals with the problem of retrospective analysis of the implementation of the program and methodical providing of preschool children's play activity and synthesis and dissemination of best practices that ensure the organization of play of preschool children in the educational process in preschool institutions of Ukraine in the second half of the twentieth century. Conditions of realization of the program and methodical providing of preschool children's play activity during Soviet period (1958-1990) are distinguished on analysis bases, they include: ideological - the development of game activity of preschool children under declarative of state property, changes in legislation and the main directions of the strategy development of communist society; teaching - teachers meaningful essence practitioners improvement of forms and methods of work with preschool children in the process of gaming activities; teachers use different types of games - and creative games with rules.

Key words: *organization of play activity, preschool children, the program and methodical providing, best practices.*

Постановка проблеми. Зміст сучасної дошкільної освіти значною мірою зумовлюють зміни у програмово-методичному забезпеченні, що створюються на ґрунті наукових і методичних напрацювань провідних учених минулого й сучасного. З огляду на це, дослідження реалізації програмово-методичного

забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах України (друга половина XX століття) дозволяє виявити як його досягнення, так і недоліки, осмислення яких сприяє позитивним змінам сучасної теорії і практики дошкільної освіти, зокрема й ігрової діяльності – провідної для дітей дошкільного віку.

Аналіз актуальних досліджень. Можливість з'ясування шляхів і стану ефективності реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей у дошкільних закладах радянського періоду (1958–1990 рр.) у межах двох етапів – 1-го (1958–1983 рр.) та 2-го (1984–1990 рр.) – з'явилася в результаті аналізу матеріалів з архівних фондів ЦДАВО України та описів передового педагогічного досвіду в публікаціях фахового журналу «Дошкільне виховання».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (друга половина XX століття) та виявленні реалізації його в практиці дошкільних закладів України.

Викладення основного матеріалу. Особливістю реалізації завдань з ігрової діяльності в дошкільних закладах упродовж 60–90-х років XX ст. була спрямованість на незмінність і стабільність змісту програм виховання й навчання дітей дошкільного віку, зокрема у розділі «Гра» («Програма...» 1962, 1966, 1971, 1975, 1985, 1986 рр.).

На 1-му етапі (1958–1983 рр.) – підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі радянського періоду – гра набула форми організації навчально-виховної роботи дошкільних закладів, рівноцінного іншим формам: заняттям, повсякденним прогулянкам, екскурсіям тощо.

Поштовхом для успішної реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку стало введення в практику суспільного дошкільного виховання вперше укладеної в Україні «Програми виховання в дитячому садку» (1962), яка висвітлювала цілісний підхід до виховання дітей від народження до вступу в школу, що значною мірою сприяло підвищенню якості роботи з дітьми в дошкільних закладах. В описах передового педагогічного досвіду у змісті доповідних записок та звітах Управління дошкільних закладів Міністерства освіти УРСР домінуюча роль надавалася питанням успішної організації навчально-виховного процесу в дошкільних закладах, у тому числі ігрової діяльності [1, с. 101].

Слід відзначити послідовність, системність і масштабність цієї роботи. Свідчення цього знаходимо у архівних джерелах, насамперед у звіті Управління дошкільних закладів Міністерства освіти УРСР про роботу за 1964–1965 н. р., де висвітлено результати громадського огляду в 1965 р. стану роботи об'єд-

нання дошкільних закладів (ясел-садків), який було присвячено п'ятиріччю прийняття Постанови 1959 р. У наказі про результати перевірки було зафіксовано позитивні зрушення в системі суспільного дошкільного виховання, зокрема в організації ігрової діяльності, що стало можливим завдяки реалізації «Програми виховання в дитячому садку» (1962) (першого програмово-методичного документа для нового типу дошкільних закладів, створених в результаті об'єднання ясел та дитячого садка) [2; 3].

Основною причиною істотних недоліків в організації виховної роботи дошкільних закладів стало їх недостатнє забезпечення методичною літературою (книгами та посібниками для вихователів). Крім того, характерною для зазначеного періоду була відсутність чіткої класифікації іграшок, що визначило безсистемність асортименту поліграфічних ігор [2; 3].

Відповідно до Постанови Ради Міністрів Української РСР від 6 червня 1960 року № 882 «Про збільшення виробництва, розширення асортименту і поліпшення якості дитячих іграшок та ігор» протягом 1960–1970 рр. значно розширився та оновився асортимент іграшок, поліпшилась їх якість, проте варто зазначити, що дошкільні заклади все ще не були забезпечені різноманітними іграшками в достатній кількості [4]. Таким чином, прослідковується вплив економічних чинників на темпи реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Згідно з Наказом Міністра освіти УРСР суттєвим кроком в удосконаленні процесу реалізації програмово-методичного забезпечення суспільного дошкільного виховання стало впровадження з 1 вересня 1971 р. у дошкільні заклади нової програми виховання в дитячому садку. На вивчення та успішну реалізацію «Програми виховання в дитячому садку» (1971) спрямовувалась робота методичних об'єднань, опорних дитячих садків, шкіл передового досвіду, народних університетів педагогічних знань, курсів підвищення кваліфікації, методичних кабінетів [6]. Зокрема, Республіканським кабінетом ігор та іграшок була проведена цілеспрямована робота з метою підвищення кваліфікації педагогів і творчих працівників з питань створення іграшок та використання їх у педагогічному процесі. Крім того, вивчалося коло питань, присвячених розширенню й оновленню асортименту дитячих іграшок, настільно-поліграфічних ігор, ігрових матеріалів, поліпшенню їх якості, удосконаленню форм і методів роботи з дітьми всіх вікових груп у процесі ігрової діяльності в дошкільних закладах.

Про інтенсивність роботи щодо вдосконалення ігрового забезпечення свідчить проведення 24-х засідань Міжвідомчої художньо-технічної комісії для затвердження нових зразків ігор та іграшок, на яких було розглянуто 1895 нових зразків іграшок, з них затверджено до масового виробництва 1215 зразків [7, с. 1–15].

Значна увага приділялась удосконаленню організації ігрової діяльності дітей у дошкільних закладах. З цією метою вивчався стан ігрової діяльності в дошкільних закладах Чернівецької, Дніпропетровської, Кримської, Харківської областей, у групах подовженого дня шкіл Рівненської області (у той час – Ровенська); проведено Республіканський конкурс зі створення нових ігор та іграшок [7, с. 1–15].

Проте методичне забезпечення ігрової діяльності в дошкільних закладах мало й певні недоліки, про що свідчить аналіз актів перевірки Управління дошкільних закладів Міністерства освіти УРСР. У цих документах, зокрема, вказувалося на те, що вихователі на практиці допускали значні порушення: скорочували час, відведений на ігри дітей, а іноді замінювали їх іншою діяльністю; недостатня увага вихователів до організації ігор у перервах між заняттями призводила до того, що ігри, які виникали між дітьми, не сприяли їхньому відпочинку, переключенню з одного виду діяльності на інший; вихователі рідко проводили рухливі ігри перед заняттями, під час яких переважає статичне положення тіла; формально підходили до визначення змісту ігрової діяльності; не сприяли розвитку ігор, у яких повинні відображатись враження від навколишнього життя, не стимулювали дітей до самостійного вибору теми і змісту ігор, розвитку сюжету, об'єднання в групи. Тематика ігор дітей старшої та підготовчої до школи груп не виходила за межі побутових тем через відсутність взаємозв'язку між змістом ігрової діяльності і повсякденним життям та навчанням дітей, заняттями, бесідами, спостереженнями, екскурсіями. Набуті дітьми знання не закріплювалися в іграх [7, с. 1–15].

Аналіз архівних джерел дозволив простежити особливості реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку у практиці дошкільного виховання різних областей УРСР та виявити суттєві ознаки організації ігрової діяльності дітей у дошкільних закладах. Наприклад, зі змісту доповідної записки Управління підвідомчих установ з питань дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР «Про стан виховної роботи в колгоспних дошкільних закладах Одеської області за 25.V.1969 р.» можемо дійти висновку про те, що в цьому документі містилася інформація про упущення і недоліки в організації ігрової діяльності дітей молодших груп. Серед основних недоліків керівництва ігровою діяльністю дітей з боку вихователів називалися: відсутність стимулювання дітей до об'єднання в грі, навчання правильного користування іграшками та різноманітними засобами (наслідування образу, конструювання будівлі, виготовлення нескладних предметів тощо), відсутність впливу педагога на розвиток уяви, формування самостійності у розгортанні сюжету гри [5].

За даними доповідної записки «Про стан виховної роботи в колгоспних дошкільних закладах Одеської області» за 25.V.1969 р., зазначено, що в біль-

шості перевірених ясел-садків (наприклад, дитячі садки №№ 23, 160 м. Одеси, №№ 11, 1, 7 м. Білгород-Дністровського, № 2 м. Ізмаїла) ігрові вміння старших і підготовчих груп відповідали лише рівневі дітей молодшого та середнього дошкільного віку (маніпулювання з іграшкою, невміння розгортати сюжет, об'єднуватись в ігровий колектив). Зверталася увага на неналежне використання дидактичних ігор на заняттях та під час індивідуальної роботи з дітьми (дошкільні заклади №№ 23, 160 м. Одеси, №№ 1, 7 м. Білгород-Дністровського, № 2, 9 м. Ізмаїла). Вказувалося на недостатність використання вихователями настільно-друкованих ігор, які сприяють закріпленню знань, набутих під час навчально-виховної роботи, формуванню моральних якостей (витримка, наполегливість, цілеспрямованість тощо), необхідних для навчання в школі. Відзначалися недоліки в методичному керівництві іграми: відсутність використання вихователями прийомів зацікавлення малюків іграшками, пояснення правил гри, використання різних варіантів ігор, їх ускладнень, що призводить до швидкого розкомплектування ігор та спричиняє їх непридатність до використання (дитсадки № 2 м. Ізмаїла, № 23 м. Одеси) [5].

Формальне ставлення вихователів до методики керівництва рухливими іграми ставало причиною того, що в дітей старшого віку фіксувалось невміння самостійно організовувати рухливі ігри, діти не були ознайомлені з варіантами їх проведення (ясла-садок № 1 м. Білгород-Дністровського). Йшлося й про відсутність системи у проведенні будівельно-конструктивних ігор, у результаті чого малята не набували відповідних умінь роботи з конструкторами та будівельними матеріалами, не вміли самостійно побудувати споруду, розгорнути навколо неї цікаву сюжетно-рольову гру (ясла-садок № 23 м. Одеси) [5].

Результати перевірки свідчили про недооцінювання ручної праці та можливостей дітей самостійно виготовляти іграшки для сюжетно-рольових ігор. У дошкільних закладах області, вказувалося в цій доповідній записці, недостатня увага приділялася й забезпеченню ігровим матеріалом групових кімнат відповідно до віку дітей, спостерігався обмежений асортимент іграшок. Так, у шести дошкільних закладах з дванадцяти перевірених не було меблів, посуду та одягу для ляльок (дитсадки № 160 м. Одеси, №№ 1, 7 м. Білгород-Дністровського, № 9 та № 2 м. Ізмаїла). У багатьох яслах-садках був дуже обмежений асортимент настільно-поліграфічних ігор, а в деяких (№ 7 м. Білгород-Дністровського, № 9, № 2 м. Ізмаїла) їх не було зовсім. Дані перевірки засвідчили обмежений набір технічних та спортивно-моторних іграшок в усіх перевірених дошкільних закладах. Було відзначено, що в групах мала кількість іграшок, які сприяють інтелектуальному розвитку дітей, формуванню конструктивного мислення, винахідливості, вольових якостей, іграшок для розвитку малих м'язів руки, пальців, координації рухів, окоміру та інших

якостей, необхідних для навчання в школі [5].

Вказувалося й на те, що в дошкільних закладах області мало уваги приділяється методичному аспекту розміщення й зберігання іграшок у групових кімнатах. У дітей не виховується бережливе ставлення до них. Непоодинокі випадки, коли іграшки стають прикрасою приміщень, а діти у процесі ігор їх не використовують (ясла-садки №№ 7, 1 м. Білгород-Дністровського, № 2 м. Ізмаїла) [5].

За даними вивчення архівних джерел встановлено, що планування ігрової діяльності не відповідало змісту програми, плани не розкривали завдання всебічного виховання дітей у процесі гри, спектр методів і прийомів виховного впливу, що збагачують зміст ігор та здійснюють позитивний вплив на розвиток взаємовідносин дітей у грі був обмежений. У проаналізованих архівних джерелах наголошено, що у планах роботи вихователів – це одноманітний формальний запис переліку іграшок для використання дітьми, як-от: «Організувати сюжетно-рольову гру "Поліклініка", виховувати моральні якості, пізнавальні здібності та інтерес дітей. Для творчих ігор дітей роздати ляльки, м'ячі, машинки, лопатки для пісочниці» (дитячі садки № 160 м. Одеси, № 7 м. Білгород-Дністровського) [5]. У дошкільних закладах був відсутній взаємозв'язок повсякденної роботи з ігровою діяльністю, а тому зміст занять, екскурсій, спостереження не забезпечував збагачення змісту ігор та набуття дітьми нових вражень.

Планування будівельно-конструктивних ігор не пов'язувалось з відповідними заняттями з конструювання, формування елементарних математичних уявлень тощо, в планах не відображувалася послідовність ускладнення ігрового матеріалу. Вихователі майже не планували таких видів роботи, як подача нових іграшок та ігор, роз'яснення правил користування і поводження з ними. Не планувалася спільна підготовка атрибутів для сюжетно-рольових ігор, не передбачалась участь вихователя в іграх дітей старшого дошкільного віку [5].

Виявлені недоліки в організації ігрової діяльності були наслідком незадовільного контролю керівництва нею з боку завідуючих дошкільними закладами і методистів. Встановлено також недостатність здійснення контролю за роботою вихователів, відсутність допомоги в організації ігрової діяльності. У документації завідувача не відображено й аналіз виконання вихователями програмових завдань, ознайомлення їх з новинками методичної літератури. Саме тому ігрова діяльність виступала лише епізодичним засобом навчальної діяльності і не стала однією з провідних форм організації діяльності дітей в дошкільному закладі [5].

Аналіз річних планів роботи дошкільних закладів Одеської області підтвердив висновки комісії про те, що проблемі ігрової діяльності не приділялася належна увага. До тематики педрад у деяких яслах-садках зовсім не вклю-

чалися питання, пов'язані з організацією ігрової діяльності (дитсадки №№ 2, 9 м. Ізмаїла, № 7 м. Білгород-Дністровського). Відзначено відсутність уваги завідуючих до створення відповідних умов для ігрової діяльності в дошкільних закладах, в урізноманітненні асортименту іграшок [5].

Вивчення архівних матеріалів дозволило встановити, що, враховуючи результати перевірки діяльності дошкільних закладів, з метою поліпшення організації ігрової діяльності та забезпечення оптимального виконання «Програми виховання в дитячому садку» Управління дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР ініціювало низку заходів: посилити контроль з боку органів народної освіти за станом ігрової діяльності відповідно до «Програми виховання в дитячому садку»; вжити заходів, що спрямовані на надання конкретної методичної допомоги дошкільним закладам; забезпечити ясла-садки потрібним асортиментом іграшок; завідуючим дошкільними закладами забезпечити систематичний і плановий контроль за виконанням відповідного розділу програми; надавати практичну допомогу вихователям, проводити перегляди, обговорення, консультації, передбачати в річних планах вивчення та обговорення стану справ на педагогічних нарадах; раціонально використовувати час, відведений на ігри; створити необхідні умови для організації ігор, поновити асортимент іграшок, розподілити їх між групами за віковим призначенням, укомплектувати ігрові набори; забезпечити майданчики ясел-садків ігровим обладнанням [8, с. 59–60].

З аналізу довідок «Про стан виконання раніше прийнятих рішень з питань роботи з педагогічними кадрами дошкільних закладів, їх підготовки і раціонального використання в Дарницькому, Жовтневому, Шевченківському районах м. Києва» за 1979 рік, встановлено, що Дарницький, Жовтневий, Шевченківський РК КП України та виконавчі комітети зазначених районних рад депутатів трудящих у десятій п'ятирічці спрямовували діяльність відділів народної освіти на організацію роботи з утілення в життя рішень XXV з'їзду КПРС та XXV з'їзду Компартії України, на комплексне вирішення завдань діяльності дошкільних закладів, підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу.

Перевірка, що проводилась з 15 по 23 березня 1979 р. інспектором-методистом Управління дошкільного виховання Л. Воробйовою та методистом Республіканського учбово-методичного кабінету дошкільного виховання З. Плохій, включала, зокрема, перевірку роботи райвно, методичного кабінету та 14 дошкільних закладів Дарницького району м. Києва. Аналіз стану змісту роботи дошкільних закладів засвідчив, що виховна робота проводиться згідно з «Програмою та методичними настановами виховання дітей дошкільного віку». Однак за результатами перевірки було встановлено, що педагоги мало уваги приділяють сюжетно-рольовими іграми, тому зміст творчих ігор дуже

обмежений [9, с. 1–9].

У більшості перевірених дошкільних закладів (№ 400, 255, 126, 483, 382, 490) Жовтневого району м. Києва, за даними перевіряючих, були створені умови для всебічного виховання дітей, зокрема організація ігрової діяльності. Відзначені успіхи у вирішенні питань організації ігор у дошкільному закладі № 126, зафіксовано оптимальність створення ігрових зон для організації всіх видів ігор, відповідає вимогам і добірка іграшок. Зазначено, що у дошкільних закладах № 400, 333, 383, 483, проводиться робота для збагачення змістовності сюжетно-рольових ігор дітей, що було наслідком організації та роботи школи передового досвіду з проблеми [9, с. 1–9].

Поряд з цим в організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах цього району було виявлено низку недоліків: вихователі не володіють засобами активізації ігрової діяльності; в окремих дошкільних закладах в осінньо-зимовий період під час прогулянки не виносять на подвір'я іграшок для різних видів ігор, у більшості випадків діти змушені задовольнятися беззмістовною біганиною; відсутня інтеграція між ручною працею та іграми дітей. Зокрема, діти підготовчої групи не граються у швейну майстерню (при наявності атрибутів), оскільки у них відсутні навички роботи з тканиною; у дошкільних закладах не встановлений взаємозв'язок між навчанням, працею та грою [10, с. 10–16].

Під час перевірки з 18 по 23 березня 1979 р. Шевченківського відділу народної освіти та 11 дошкільних закладів (№№ 420, 115, 31, 20, 429, 104, 155, 428, 40, 544, 518) виявлено, що педагогічні колективи дошкільних закладів у своїй роботі керуються положеннями Конституції СРСР, інструктивно-методичними рекомендаціями Міністерств освіти СРСР, УРСР, Програмою виховання в дошкільному закладі.

Проте у здійсненні навчально-виховної роботи в дошкільних закладах м. Києва було виокремлено багато недоліків. Передусім результатами перевірок було зазначено, що гра як основний вид діяльності дітей дошкільного віку не посіла належного місця в дошкільних закладах. У більшості випадків діти навіть старшого віку лише маніпулювали іграшками і не вміли самостійно розподілити ролі. Вихователі не керували творчою грою, тобто не створювали умов для стимулювання дитячої гри, не проводили підготовчої роботи (дошкільні заклади №№ 31, 428, 40, 518, 556) [11, с. 17–27].

У 1979 р. на основі вивчення стану навчально-виховної роботи, зокрема організації ігрової діяльності дошкільних закладів міст Львова, Червонограда, Сокальського та Радехівського районів (Інспектор управління дошкільним вихованням МО УРСР З. Зайцева; методист республіканського учбово-методичного кабінету дошкільного виховання Н. Буркіна), встановлено, що за роки дев'ятої п'ятирічки і три роки десятої п'ятирічки у Львівській області

відбулися зрушення у розвитку суспільного дошкільного виховання. Львівський обком Компартії України та облвиконком спрямовували діяльність відділів народної освіти на організацію роботи для втілення в життя рішень XXV з'їзду КПРС та XXV з'їзду КП України щодо комплексного вирішення питань подальшого розвитку дошкільних закладів, забезпечення їх кваліфікованими кадрами, ефективності організації навчально-виховного процесу [12, с. 26–38].

Велике значення надавалося питанню розвитку мережі дошкільних закладів у сільській місцевості. Так, на виконання Постанови Ради Міністрів Української РСР від 27 вересня 1974 р. № 466 «Про стан і заходи по дальшому розвитку мережі дошкільних закладах у колгоспах області», відділом народної освіти розроблено заходи щодо реалізації рішень зазначеної постанови. Крім того, у лютому 1976 р. бюро Львівського обкому Компартії України та облвиконкомом було поставлено на обговорення питання про розвиток суспільного дошкільного виховання в області, за результатами обговорення прийнято відповідну постанову («Про заходи по дальшому розвитку мережі дошкільних закладів, поліпшення виховання та обслуговування дітей дошкільного віку» 18 лютого 1976 р.).

Аналіз роботи дошкільних закладів Львівської області показав, що більшість педагогічних колективів спрямовувала свою роботу на втілення в життя рішень XXV з'їзду КПРС, XXV з'їзду КП України, постанов Ради Міністрів УРСР «Про організацію дошкільного виховання в республіці», ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про вдосконалення навчання і виховання учнів загальноосвітніх шкіл та підготовку їх до праці». Особлива увага протягом кількох років в області була акцентована на використанні ефективних методів і прийомів в організації ігрової діяльності, здійсненні комплексного підходу до організації різних видів ігрової діяльності та створення умов для ігрової діяльності дітей дошкільного віку.

Аналіз стану навчально-виховної роботи засвідчив, що педагогічними колективами надається пріоритетність саме грі. У багатьох дошкільних закладах широко використовуються різноманітні види ігор як засіб морального виховання, і в цьому плані відмічено дошкільні заклади с. Лучиці колгоспу ім. М. Кузнєцова Сокальського району (вихователька Л. Криштоф), №№ 8, 13 м. Червонограда, №№ 121, 140 м. Львова).

Проте було виявлено і суттєві недоліки в організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах. Наголошувалося на недостатності реалізації програмових вимог, що містилися в розділі «Гра»; недооцінка ролі будівельних ігор для розвитку творчості й просторових уявлень дітей. Причина полягала в тому, що дошкільні заклади не були забезпечені в достатній кількості іграшковим будівельним матеріалом; у сільській місцевості була

обмежена чисельність тематичних конструкторів; простежувалась одноманітність тематики сюжетно-рольових ігор; несформована самостійність дітей в організації творчих ігор та ігор з правилами, відсутність планування щодо закріплення правил вуличного руху (дошкільний заклад №16 м. Червонограда). Аналіз ігрової діяльності засвідчив той факт, що добір ігор та іграшок не завжди відповідав віковим особливостям дітей [12, с. 26–38].

Отже, аналіз довідок стану роботи дошкільних закладів у різних областях УРСР дозволив виокремити спільні позитивні напрацювання й типові недоліки в організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах. Зокрема, серед позитивних здобутків указувалися такі: створено умови для всебічного виховання дітей дошкільного віку в організації ігрової діяльності (сформовано ігрові зони для організації всіх видів ігор; відзначено ефективність методичного керівництва ігровою діяльністю). Серед недоліків зафіксовано: неповне й малоефективне педагогічне керівництво ігровою діяльністю, недостатнє використання засобів активізації дітей у розгортанні ігрової діяльності, відсутність комплексного підходу до організації ігрової діяльності тощо.

Таким чином, для 1-го етапу (1958–1983 рр.) – підпорядкування програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку законодавчій базі радянського періоду характерними були як значні здобутки, так і часткова стереотипність у використанні форм і методів керівництва ігровою діяльністю дітей.

На відміну від результатів перевірок дошкільних закладів, потужність і динаміка змін у реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку відзначалися в матеріалах передового педагогічного досвіду, що друкувалися у збірниках «З досвіду роботи вихователів дитячих садків» та педагогічній пресі (журнал «Дошкільне виховання»). Вивчення досвіду роботи педагогів-практиків дошкільних закладів України дає підстави стверджувати, що їхня діяльність була спрямована на удосконалення методичного керівництва ігровою діяльністю, комплексну реалізацію у грі завдань з різних розділів програми, активізацію діяльності дітей дошкільного та раннього віку.

Особливості реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку зафіксовано і на 2-му етапі (1984–1990 рр.) зазначеного періоду. Протягом цього етапу органи народної освіти і педагогічні колективи дошкільних закладів Івано-Франківської, Закарпатської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської, Тернопільської, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей та м. Києва проводили цілеспрямовану роботу на виконання рішень XXVII з'їзду КПРС та XXVII з'їзду КП України, постанов партії та керівництва про освіту, основних

напрямів реформування загальноосвітньої і професійної школи [13, с. 17–18]. Аналіз стану дошкільного виховання в цих областях та в м. Києві засвідчив значні досягнення в організації та здійсненні суспільного виховання дітей дошкільного віку.

Однак залишилися невирішеними деякі проблеми, у тому числі - виготовлення підприємствами обладнання для дитячих ігор, тобто оснащення для ігрової діяльності, а також деякі аспекти реалізації змісту й вимог програми [14]. Підтвердженням цього стала довідка «Про деякі питання розвитку народної освіти в Київській області, червень 1990 р.», у якій наголошується на тому, що за 1990-ті роки у Київській області зафіксовано значні відставання матеріальної бази дошкільних закладів, зокрема розвивально-ігрового середовища, від сучасних вимог [15, с. 30].

Матеріали довідок 2-го етапу (1984–1990 рр.) радянського періоду переконливо свідчать про те, що в більшості дошкільних закладів України було створено оптимальні умови для всебічного виховання дітей та організації ігрової діяльності в тому числі. Водночас загальним недоліком було визнано недостатню увагу, яку педагоги приділяли ігровій діяльності дітей, оскільки гра так і не стала для дітей дошкільного віку засобом практичного застосування одержаних на заняттях знань про норми і правила моральної поведінки, практичних навичок з конструювання або ручної праці. Це знижувало в цілому ефективність виховної роботи, підготовку дітей до школи. Слід зазначити, що цей факт відзначався на тлі підвищення вимог до підготовки дітей до школи з урахуванням реформування освіти в Україні (1984 р.).

Оскільки протягом 2-го етапу – демократизації та реформування змісту програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку (1984–1990 рр.) у практиці дошкільного виховання значного розвитку набуває вивчення й поширення передового педагогічного досвіду, діяльність науковців і практичних працівників характеризувалася творчими пошуком, комплексним підходом до педагогічного керівництва ігровою діяльністю та до реалізації актуальних завдань підготовки дітей шестирічного віку до школи за новою програмою. Слід зазначити, що позитивним на цьому етапі стала співпраця науковців з практичними працівниками, тобто здійснювався науковий супровід практичної діяльності педагогів дошкільних закладів.

Підтвердженням цього стала науково-практична конференція «Комплексний підхід до здійснення актуальних завдань підготовки дітей шестирічного віку до школи за новою програмою» (м. Харків, 1986 р.), на якій широко розглядалися питання, винесені в назву конференції. З результатами наукових пошуків щодо вирішення актуальних питань дошкільного виховання на засіданнях виступили: В. Котирло, завідуюча лабораторією психології дошкільного виховання НДІ психології УРСР, кандидат психологічних наук;

О.Джемелей, старший викладач Харківського педагогічного інституту ім. Г. Сковороди. У виступах педагогів-практиків були озвучені різні аспекти навчально-виховної роботи з вихованцями підготовчих груп, а саме, створення умов для впровадження нової програми й контроль за її виконанням тощо. Учасникам конференції була запропонована виставка дидактичних посібників, електроігор, іграшок та представлено кінофільми про досвід роботи колективів дошкільних закладів №№ 273, 130 м. Харькова.

Особливості реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку в дошкільних закладах України відображено у фаховому журналі «Дошкільне виховання» зазначеного етапу, зокрема у статтях Т. Пржегодської «Будівельні ігри» (1984) – про організацію будівельних ігор та керівництва з боку вихователя; С.Воронцової «Настільно-поліграфічні ігри» (1985) – про значення та методику проведення настільно-поліграфічних ігор; Н. Кавки «Помічник електрограф» (1986) – про використання електроігор у навчанні старших дошкільників; Н. Паламарчук «Наш маленький театр» (1989) – про розвиток фантазії та формування моральних якостей в іграх-драматизаціях.

Вивчення надбань передового педагогічного досвіду впровадження програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності протягом 2-го етапу (1984–1990 рр.) дало можливість констатувати, що організація ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку здійснювалась відповідно до існуючого програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності з врахуванням комплексного підходу до педагогічного керівництва ігровою діяльністю представленого у дослідженнях науковців (Л. Артемова, Ж. Борщ). Слід наголосити на тому, що окремі теоретичні та методичні здобутки вказаного періоду не втратили актуальності й на подальших періодах розвитку дошкільного виховання.

Таким чином, аналіз матеріалів із архівних фондів ЦДАВО України, публікацій фахового журналу «Дошкільне виховання», описів передового педагогічного досвіду радянського періоду (1958–1990 рр.) у межах 1-го (1958–1983 рр.) та 2-го (1984–1990 рр.) етапів становлення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку на законодавчому ґрунті дав можливість дійти висновку про те, що зазначений період можна схарактеризувати як новаційний у контексті створення програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності та його реалізації в практиці суспільного дошкільного виховання. Ігрова діяльність дітей дошкільного віку розглядалась як метод навчання, виховання й розвитку дітей та окремим розділом була введена до програм різних років з певним означеним програмовим змістом. Це зобов'язувало вихователя організовувати ігрову діяльність згідно навчально-виховного плану і завдань освітнього процесу в групі й оптимізу-

вати вибір способів ефективного керівництва нею.

Зміна концептуальних підходів неоднозначно сприймалася як науковим співтовариством, так і практичними працівниками. З одного боку, реформування освіти, використання системи дошкільного виховання як трампліну для успішного навчання в школі було спрямоване на загальне підвищення якості освіти. З іншого боку, введення у дошкільних закладах занять як щоденної форми організації навчально-виховної роботи з дітьми спричинило мобілізацію зусиль вихователів на підвищення якості підготовки дитини до школи, а не на всебічний розвиток особистості дитини, що найбільш успішно здійснюється в ігровій діяльності. Оцінку тогочасних змін у системі дошкільного виховання знаходимо в публікаціях Л. Артемової, яка наголошувала на тому, що факт уведення обов'язкових щоденних занять «фактично не залишав грі навіть того мізерного часу, який їй відводився в режимі дня». Хвилювали науковця й питання самобутності гри та формування самостійності дітей у грі.

Аналіз результатів дослідження переконливо свідчить про те, що обидва етапи радянського періоду були присвячені пошукам ефективних шляхів реалізації програмових вимог як з боку науковців, так і з боку педагогів-практиків. Водночас робота педагогів з чітко регламентованим програмою змістом, уведення до режиму дня обов'язкових щоденних занять, відсутність методичних рекомендацій щодо реалізації завдань та змісту програми спричинили обмеження можливостей практичних працівників творчо реалізувати визначені завдання. Це не сприяло забезпеченню ефективного взаємозв'язку між навчанням, працею та грою у практиці організації навчально-виховного процесу дошкільних закладів.

Необхідно констатувати, що реалізація програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності в радянський період певною мірою відобразила ідеологізацію та політизацію основних базових засад ідей розвитку дошкільного виховання, зокрема його складової – програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності. Характерною ознакою цього періоду стала декларація гуманістичних принципів, заштампованість навчально-виховного процесу дошкільних закладів попри теоретичне обґрунтування значущості гри у розвитку особистості, масштабності дослідження питань педагогічного керівництва грою та апробація практиками інновацій у галузі дошкільної освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Результати ретроспективного аналізу дозволили визначити умови реалізації програмово-методичного забезпечення ігрової діяльності дітей дошкільного віку радянського періоду (1958–1990 рр.), до яких відносимо: ідеологічні – розвиток ігрової діяльності дітей дошкільного віку відповідно до декларативних державних цінностей, змін у законодавстві та основних напрямів стратегії розвитку комуністичного суспільства; педагогічні – осмисленість

педагогами-практиками сутності удосконалення форм і методів роботи з дітьми дошкільного віку в процесі організації ігрової діяльності; використання вихователями різних видів ігор – творчих та ігор з правилами.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Напрямами подальших наукових розвідок можуть слугувати такі актуальні питання: дослідження педагогічного супроводу ігрової діяльності в зарубіжних освітніх системах; джерела національного компонента ігрової діяльності і їх вплив на формування національної свідомості особистості тощо.

Список використаних джерел:

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА: Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Ф. 166. Міністерство освіти УРСР. 1959–1990 рр.

Оп. 15.

1. Спр. 3250. Доповідна записка про стан виконання «Закону про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» за 1959–1960 рр. в частині забезпечення державного виховання дітей дошкільного віку (для звіту Верховної Ради УРСР). – 101 арк.
2. Спр. 4417. Доповідні записки управління до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України про стан роботи в дошкільних закладах за 1964 р. – 49 арк.
3. Спр. 4757. Довідки до Ради Міністрів та ЦК КП України про стан дошкільного виховання в УРСР за 1965 р. –76 арк.
4. Спр. 5200. Доповідна записка про наслідки перевірки роботи Вільшанського дошкільного дитячого будинку Кіровоградської обл. за 1966 р. – 101 арк.
5. Спр. 7112. Доповідна записка про стан виховної роботи в колгоспних дошкільних закладах Одеської області за 25.V.1969 р. – 42 арк.
6. Спр. 8450. Довідка про наслідки перевірки стану роботи дошкільних закладів УРСР за 1971 р. – 48 арк.
7. Спр. 8694. Звіт про роботу Республіканського методичного кабінету ігор та іграшок Міністерства освіти УРСР за 1974 р. – С. 1–15.
8. Спр. 8886. Довідка про організаторську роботу Білоцерківського міського відділу народної освіти та педколективу д/з на виконання рішень XXV з'їзду КПРС і Компартії України в галузі розвитку суспільного дошкільного виховання за 11–18 трав. 1976 р. – С. 44; 59–60.
9. Спр. 9027. Довідка про перевірку стану виконання раніше прийнятих рішень з питань роботи з педагогічними кадрами дошкільних закладів Дарницького р-ну м. Києва з 15 по 23 берез. 1979 р. – 73 арк.

10. Спр. 9027. Довідка про стан виконання раніше прийнятих рішень з питань роботи з педагогічними кадрами дошкільних установ, їх підготовки і раціонального використання в Жовтневому р-ні м. Києва з 15 по 23 берез. 1979 р. – 73 арк.
11. Спр. 9027. Доповідна записка про перевірку роботи педагогічних кадрів в дошкільних закладах Шевченківського р-у м. Києва з 18 по 23 берез. 1979 р. – 73 арк.
12. Спр. 9027. Довідка фронтальної перевірки дошкільних закладів Львівської обл. за квітень 1979 р. – 73 арк.

Оп. 17

13. Спр. 6. Довідка про деякі питання розвитку народної освіти в Івано-Франківській обл. за січ. 1988 р. – 106 арк.
14. Спр. 6. Довідки про результати перевірки роботи відділів народної освіти, шкіл, дошкільних закладів та про розвиток народної освіти за 1988 р. – 106 арк.
15. Спр. 89. Довідка про деякі питання розвитку народної освіти в Київській обл. за черв. 1990 р. – 106 арк.

References:

Archival sources Central State Archive higher authorities and management of Ukraine

FM 166. The Ministry of Education of the USSR. 1959-1990 biennium.

Op. 15.

1. Paragraph. 3250. Memorandum on the implementation of «Law of strengthening ties with the life of the school and the further development of the education system in the Ukrainian SSR» for 1959-1960. In terms of providing public education of preschool children (report of the Supreme Soviet). - 101 pages.
2. Paragraph. 4417. Management Memoranda to the Council of Ministers of the USSR and the Communist Party of Ukraine on work in pre-schools by 1964 - 49 pp.
3. Paragraph. 4757. Reference to the Council of Ministers and the Communist Party of Ukraine on early childhood education in the USSR by 1965 -76 pp.
4. Paragraph. 5200. Memorandum to test the effects of preschool children's home Vilshany Kirovograd region. by 1966 - 101 pages.
5. Paragraph. 7112. Memorandum on the status of educational work in the kolkhoz pre-school Odessa area for 25.V.1969 g. - 42 pages.
6. Paragraph. 8450. Information on the consequences check the status of pre-schools by the USSR in 1971 - 48 pp.
7. Paragraph. 8694. Report of the Republican methodical study of games and toys for the Ministry of Education of the USSR in 1974 - P. 1-15.

8. Paragraph. 8886. Information on organizational work Bilotserkivskyi city Department of Education and pedagogical collective/ s pursuant to the XXV Congress of the CPSU and the Communist Party of Ukraine in the field of public preschool education for 11-18 May. 1976 - S. 44; 59-60.
9. Paragraph. 9027. Information on checking the status of implementation of previous decisions on the work of the teaching staff of preschool institutions Darnytsa district of the city. Kyiv from 15 to 23 march. 1979 - 73 pages.
10. Paragraph. 9027. Information on the status of implementation of previous decisions on the work of the teaching staff of preschool institutions, their preparation and sustainable use in the October district of the city. Kyiv from 15 to 23 march. 1979 - 73 pages.
11. Paragraph. 9027. Memorandum of verification of the teaching staff in pre-schools the Shevchenko district in Kyiv. Kyiv from 18 to 23 march. 1979 - 73 pages.
12. Paragraph. 9027. Reference checks preschools front Lviv region. by April 1979 - 73 pp.

Op. 17

13. Paragraph. 6. Information on some issues of public education in the Ivano-Frankivsk region. by January. 1988 - 106 pages.
14. Paragraph. 6. Information on the audits of departments of education, schools, pre-schools and the development of public education by 1988 - 106 pages.
15. Paragraph. 89. Information on some issues of public education in the Kiev region. on Jun. 1990 - 106 pages.